

glasala natpolovična većina, odnosno za predlog se izjasnilo šest od 12 članova.

Poglavlje „Put u bespuće“ prikazuje delovanje Ivana Stambolića posle Osme sednice i odlaska sa visokih državnih funkcija. Sledeće, 1988. godine, desila se pogibija njegove ćerke Bojane u saobraćajnoj nesreći kod Budve. Iste godine, Stambolić je izabran za direktora Jugoslovenske banke za međunarodnu ekonomsku saradnju JUBMES. Tokom 90-ih godina se nije često pojavljivao u javnosti. Tokom martovskih demonstracija 1991. godine obratio se pismom Miloševiću u kome je od njega tražio da podnese ostavku. Smatrao je da je srpski nacionalizam uzrok ratova za jugoslovensko nasleđe tokom 90-ih godina prošlog veka. Sa više političara i javnih ličnosti Stambolić je posetio Sarajevo 1995. godine. Bio je protivnik vlasti Slobodana Miloševića i pomno je pratio dešavanja u političkom životu, ali se nije uključivao. Njegovo stanovište je bilo da se vlast mora menjati na izborima, a ne na ulici.

U poslednjem poglavlju „Porodica i prijatelji“ predstavljen je privatni život Ivana Stambolića i njegov odnos sa porodicom, kao i lična poznanstva i kontakti. Na kraju knjige se nalazi i pesma Stambolićevog brata Miloša Stambolića pod nazivom „Ivanov grob“ koja je uoči sahrane Ivana Stambolića objavljena u listu *Danas*.

Biografija Ivana Stambolića predstavlja značajan segment u proučavanju događaja i procesa tokom 80-ih godina 20. veka. Značaj ove studije je upravo u tome što doprinosi daljem proučavanju ove važne epohe i što, koristeći se dostupnim izvorima i literaturom, predstavlja pionirski napor u proučavanju političke biografije i privatnog života Ivana Stambolića. U dosadašnjoj istoriografiji Stambolićevo političko delovanje bilo je samo jedan od aspekata u proučavanju određenih tema, a Selinić ga u svojoj monografiji stavlja u centar pažnje.

Miloš Jovanović

Ryan D. Griffiths, *The Disunited States: Threats of Secession in Red and Blue America and why they won't work*, New York: Oxford University Press, 2025, 178.

In his engaging and accessible book, *The Disunited States*, Ryan Griffiths, a professor of political science at Syracuse University in the United States of America (USA), argues that secession is “the wrong solution to a real problem” (p. 8), namely, the political polarization that has engulfed the USA in recent decades and, more re-

cently, exacerbated during the two presidencies of Donald Trump.

Griffiths' book is primarily aimed at the 20 percent of Americans who, according to polling, support some form of secession as a solution to America's current political climate. Griffiths makes it clear that his book is not intended to offer any solutions to the problem of America's political polarization. Rather, the book's focus is to demonstrate that, rather than solving the problem, secession would only make things worse with probably catastrophic consequences for the USA and its people.

At the heart of Griffiths' book is a possible secession that would result in what he labels the two States of “Redland” and “Blueland”. These names reflect the two competing ideologies on matters such as abortion, LGBTQ issues, and the environment, with the conservative, essentially Republican Party, position reflected in Redland and the progressive, essentially Democrat Party, position reflected in Blueland. Such a secessionist outcome may seem fanciful, but for the fact that it has considerable support, and is most famously reflected in Congresswoman Marjorie Taylor Greene's February 2023 assertion: “We need a national divorce. We need to separate by red states and blue states”.

Griffiths' argument against such a two-state solution to America's political problems is that it is not practically feasible because the two sides on the current Red-Blue divide are not geographically concentrated, unlike the situation that existed at the time of the American Civil War when there were a non-slavery North and a pro-slavery South.

Griffiths posits three possible ways in which the territorial scope and therefore population of Redland and Blueland could be determined. Each of them is based on the outcome of votes in referenda or elections. The first possibility is the vote in one's state, the second is the vote in one's federal electoral district, and the third, is the vote in one's county. A bare majority vote in the state, electoral district, or county, as the case may be, would determine whether the territory of the relevant unit became part of Redland or Blueland.

In making his case against creating a Redland and Blueland, Griffiths demonstrates that the territorial scope of the Redlands and Bluelands that would result from these three alternatives are problematic, especially so with the latter two. More importantly, all three would create significant minority groups in both Redland and Blueland, which would in all likelihood lead to

massive population movements, either voluntary or forced.

Griffiths also fairly examines and evaluates what he sees as the three core arguments propounded by pro-secessionists. The first is the existence of “irreconcilable differences” between Red and Blue America. The second is that there exists a legal right to secession pursuant to American constitutional law and that, therefore, secession would likely be consensual and peaceful. This legal right, it is argued, would negate the necessity of relying on a revolutionary right to secession which would almost certainly result in violence and possibly civil war. The third argument is that the two (or possibly) more states created out of the USA would be a positive because greater benefits accrue to the people of smaller states than they do in bigger states such as the USA.

Although Griffiths recognizes that there are occasional cases in which secession is justified and acceptable, he persuasively argues that none of the above three arguments justify any form of secession from the USA. His arguments, underpinned by extensive research and an impressive record of scholarly publications on the topic of secession, warrant close attention being paid to his book, not only by scholars and political elites, but especially by its primary intended audience, the wider American public.

Peter Radan

Dragan Popović, *Gubljenje ljudskosti: Srebrenica kao istorijska činjenica*, Beograd – Sarajevo: Forum Ziviler Friedensdienst, Pro Piece – Udruženje za modernu historiju, Udruga za modernu povijest-UMHIS, 2025, 270.

U izdanju nekoliko, u naslovu navedenih udruženja, pojavila se studija Dragana Popovića o događajima u Srebrenici, u periodu rata 1992–1995. godine. Svakako, reč je o istoriografskoj studiji, ali onoj koja se uklapa u ocenu da je reč o jednom novom istoriografskom pravcu, koji se u delu naše javnosti naziva „haška istorija“. Naime, to su ona dela koja su pisana na sabranoj dokumentaciji zaraćenih strana u jugoslovenskim građanskim ratovima i korišćena u sudskim procesima pred Haškim tribunalom. To su uglavnom dela koja u dobroj meri potvrđuju izrečene presude ovog tribunala i u suštini, običnom čitaocu prezentiraju kompresovanu verziju stavova, svedočenja i tumačenja izrečenih u brojnim procesima, ali ne idu dalje od toga. I deo kolege Popovića spada u ovakva istoriograf-

ska dela, kojih već imamo jedan broj u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Ova studija je u osnovi strukturirana u tri poglavlja koja imaju naslove „pre zločina“, „tok zločina“ i „nakon zločina“, a događaji se prate u periodu od 1992. do 1995. godine i dalje kroz njihov odjek u decenijama posle.

Da ne bi bilo zabune, autor se već u uvodu određuje prema događajima iz jula 1995. godine kao o „genocidu“, ali već dve rečenice dalje isti događaj karakteriše kao „masovno ubijanje zarobljenika i civila“ (kasnije i „srebrenički zločin“). Ovo drugo tumačenje, bliže istini, demantuje autorovu upotrebu termina genocid, sa kojim autor kao da želi da se identifikuje sa važećim i od Haškog tribunala potvrđenim terminom – genocid za masakr u Srebrenici. Druga loša tendencija je preuzimanje termina koji postoji u zapadnoj javnosti još od druge polovine 1995. godine, da je Vojska Republike Srpske ubijala zarobljene „muškarce i dečake“. Dakle, ne ratne zarobljenike Armije BiH, već civile, od kojih mnoge i „dečake“. I autor je dosledan u korišćenju ovog termina kroz celu svoju studiju. Štaviše, u zaključku svoje studije navodi da je „zločin izvršen nad stanovništvom enklave“ – a ne nad (muškim) zarobljenicima Armije BiH što je bilo u realnosti.

Uvodeći svog čitaoca u priču o događajima u Srebrenici, Popović daje sliku ove podrinske varošice na početku ratnih događaja u Jugoslaviji-Bosni i Hercegovini. Ono što bi bilo svakako od pomoći čitaocu da razume događaje iz 1990-ih bio bi jedan kraći pasaż o događajima koji su se u Podrinju odvijali u toku Drugog svetskog rata i zločinima koji su tada izvršeni prema srpskom ili muslimanskom stanovništvu od strane srpskih ili muslimanskih snaga i efekat koji su ti događaji imali na sećanje, usmeno predanje, predrasude, postupke i opravdanja aktera novog rata.

Uočavam da u Popovićevoj slici događaja srpska strana (seosko stanovništvo) je već od 1991. naoružana, da je podržava JNA, paravojne snage i Teritorijalna odbrana (ma šta to realno predstavljalo u tom periodu). Sa druge strane muslimansko stanovništvo je naoružano simbolično i samoorganizovano i izloženo napadima srpske strane već od sredine aprila. Lovačko naoružanje i tek po nešto od streljačkog naoružanja prošvercovano i nabavljeno od „aktivista SDA“ pre početka rata je osnova naoružanja. Pitamo se kako to sad? Ko Muslimanima, i to pre početka rata švercuje naoružanje? Da li je to prećutna potvrda da i Muslimani imaju (a imaju ih) svoje organizovane paravojne ili snage Teritorijalne odbrane na terenu?